

**БОГОСЛОВ'Я В СТРУКТУРІ
УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ:
ДОСВІД НОВОРОСІЙСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ
(З ФОНДІВ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ОНУ
ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА)**

Бахчиванжи Ганна Павлівна
Зав. Інформаційно-бібліографічним відділом
Наукової бібліотеки ОНУ імені І. І. Мечникова

- ❖ *Імператорський Новоросійський університет був створений у 1865 р. у складі трьох факультетів: історико-філологічного, фізико-математичного, та юридичного.*
- ❖ *В тому ж році розпочала роботу - кафедра «Богослов'я», діяльність якої продовжувалась понад 50 років.*
- ❖ *«Богослов'я» було загальним предметом для студентів усіх факультетів.*
- ❖ *На завідування богословської кафедри послідовно обирались професори: Михайло Карпович Павловський, Олександр Миколайович Кудрявцев, Олександр Миколайович Клітін.*

КАФЕДРА БОГОСЛОВ'Я

Павловський
Михайло Карпович
(1810-1898)
Завідувач 1865-1873

Кудрявцев
Олександр Миколайович
(1840-1888)
Завідувач 1874-1888

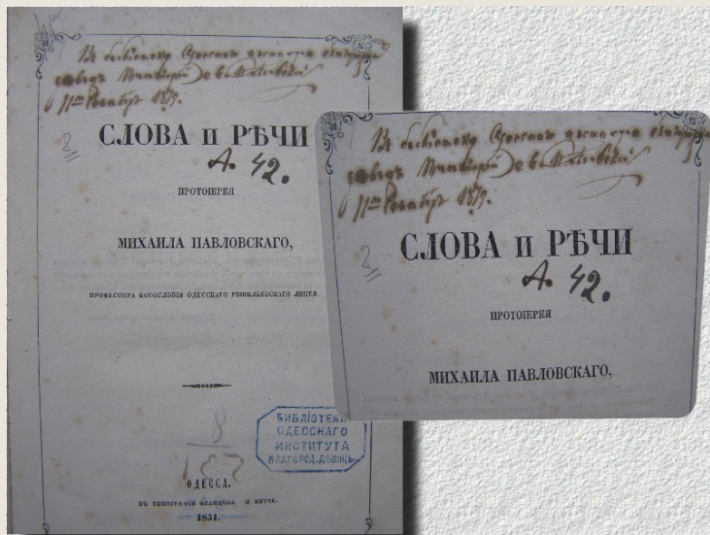
Войтковський
Василь Миронович
(1823-1904)
Завідувач 1888-1900

Клітін
Олександр Михайлович
(1860-1916)
Завідувач 1900-1918

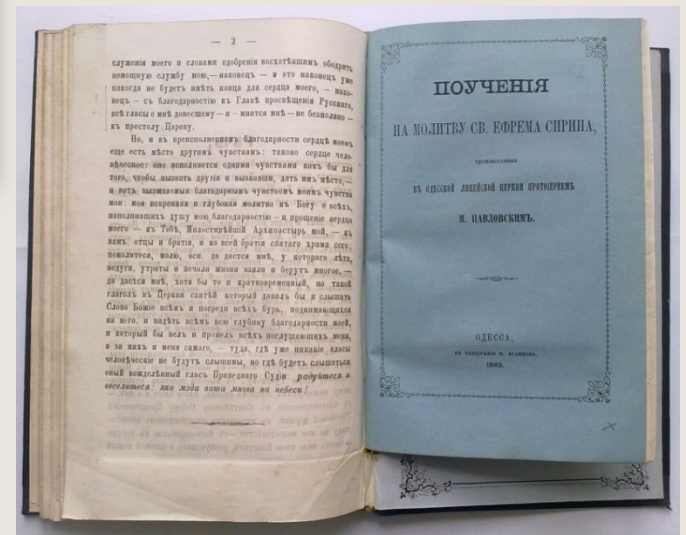
ПАВЛОВСЬКИЙ МИХАЙЛО КАРПОВИЧ

Павловский М. Слова и речи / Михаил Павловский. – Одесса : тип. Францова и Нитче, 1851. – 363 с. 8/531

Павловський
Михайло Карпович
(1810-1898)

Павловский М. [Слова и речи] / М. Павловский. – Одесса, [1857-1875]. – Искусств. сб. Строг/476

ПАВЛОВСЬКИЙ МИХАЙЛО КАРПОВИЧ ЧИТАВ КУРСИ:

- *Богослов'я догматичне*
- *Історія Новозаповітної Церкви*
- *Повчальне богослов'я*
- *Моральне богослов'я*
- *Церковне право*
- *Канонічне право*

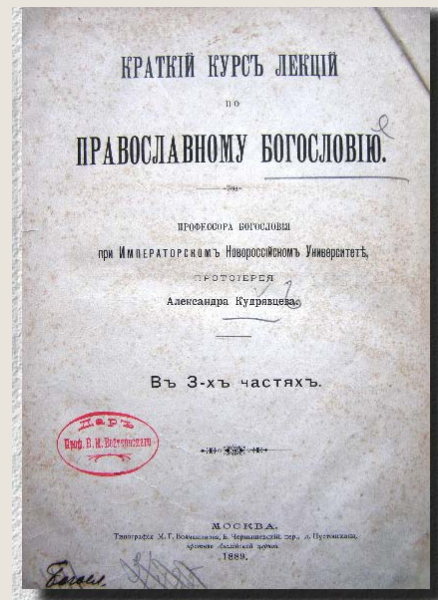

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСІВ

1. Антоний (Яков Гаврилович Амфитеатров, 1815-1879 ; епископ Русской православной церкви, архиепископ Казанский и Свияжский). Догматическое богословие Православной Кафолической Восточной Церкви, с присовокуплением общеговедения в курсах богословских наук / Антоний. – 7-е, испр. изд-е. – СПб : тип. Я. Лонсона, 1857. – 280 с. **3/179-а**
2. Богословия нравственная, или Христианские наставления, в которых ясно и твердо доказаны должности христианина, в общественном или гражданском, в домашнем или церковном состоянии находящегося. Ч. 1-3 / пер. с лат. с указанного дозволения Иакова Арсеньева. – М. : Синодальная тип., 1804. – 126, 442, 115, XLIV с. **3/595**
3. Кочетов И. С. Начертание христианских обязанностей по учению православно-католической церкви : сочинения / Иоаким Семёнович Кочетов. – СПб : тип. М-ва. Внутр. дел, 1846. – 192 с., V с. **3/1247**
4. Кочетов И. С. Черты деятельного учения веры, или краткое учение о христианской нравственности, изложенное в духе Православной греко-российской церкви : из уроков Императорского Царскосельского лицея / Иоаким Семёнович Кочетов. – Изд-е 3-е, испр. и доп. – СПб : тип. Имп. акад. наук, 1842. – 385 с. **3/579**
5. Макарий (Михаил Петрович Булгаков, 1816-1882 ; епископ Винницкий). История русского раскола, известного под именем старообрядства / Макарий. – СПб. : тип. Королева и комп., 1855. – 367, [1], VIII с. **5/114**
6. Макарий (Михаил Петрович Булгаков, 1816-1882; архимандрит). История христианства в России до равноапостольного князя Владимира как введение в историю Русской Церкви / Макарий. – СПб. : тип. воен.-учеб. заведений, 1846. – 421, [1], III с. **5/51**
7. Макарий (Михаил Петрович Булгаков, 1816-1882 ; архимандрит). Православно-догматическое богословие / Макарий. – Изд. 2-е. – СПб. : тип. Е. Фишера, 1850. – Т. 1. – 457, IV с. **3/189-а**
8. Макарий Д. Б. (Михаил Петрович Булгаков, 1816-1882 ; епископ Винницкий). Православно-догматическое богословие / Макарий. – СПб. : тип. Е. Фишера, 1851. – Т. 2. – 331, IV с. **3/189-а**
9. Муравьев А. Н. Первые четыре века христианства / А. Н. Муравьев. – СПб : тип. Рос. Акад., 1840. – 484 с. **4/242**
10. Парвов А. Практическое изложение церковно-гражданских постановлений в руководство священнику на случаи совершения важнейших треб церковных / Алексей Парвов. – Изд. 3-е, доп. и испр. – СПб., 1868. – 166, II с. **200/71**

КУДРЯВЦЕВ ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ

Кудрявцев А. Краткий курс лекций по православному богословию : в 3-х ч. / Александр Кудрявцев. – М. : тип. М. Г. Волчанинова, Б. Чернышевский, 1889. – Ч. 1. – 402 с. **3/485**

Кудрявцев А. Сравнительный очерк епархиальной деятельности по свечной операции / Александр Кудрявцев. – Одесса : тип. Г. Ульриха, 1879. – 75 с. **10/392**

КУДРЯВЦЕВ ОЛЕКСАНДР МИКОЛАЙОВИЧ ЧИТАВ КУРСИ:

- *Богослов'я Новозаповітне, патристичне та моральне*
- *Історія християнських догматів і їх виклад*
- *Богослов'я загальне*
- *Богослов'я старозаповітне*
- *Церковного законодавства (1875 -1886)*

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСІВ

1. Августин (архим.). Руководство к основному богословию / Архимандрит Августин. – Вильна : тип. О. С. Блюмовича, 1876. – XV, 366 с. **3/408**
2. Макарий (Михаил Петрович Булгаков, 1816-1882 ; епископ Винницкий). Введение в православное богословие / Макарий. – 2-е, исправл. [изд.]. – СПб. : тип. Г. Трусова, 1852. – 392, VI с. **3/191**
3. Рождественский В. Г. Основное богословие : сокращенное изложение лекций / В. Г. Рождественский. – Изд. студента ун-та А. Ч-и. – СПб. : тип. П. П. Сойкина, 1897. – 196 с. **3/1031**
4. Рождественский Н. П. Христианская апологетика : курс основного богословия, читанный студентам СПб Духовной академии в 1881/1882 учебному году / Николай Павлович Рождественский ; под ред. Андрея Претеченского. – Посмертное изд. СПб. Духовной академии. – СПб : тип. Дома Признания Малолетних Бледных, 1884. – Ч. 2. – 34 с. **3/978**
5. Сильвестр (Стефан Васильевич Малеванский, 1828-1908 ; архимандрит). Опыт православного догматического богословия : с историческим изложением догматов / Сильвестр (архим.). – К. : тип. В. Давиденко, 1878. – Т. 1. – 305 с. **3/385**
6. Филарет (Дмитрий Григорьевич Гумилевский, при рождении Конобеевский; 1805-1866; архиепископ Черниговский). Православное догматическое богословие / Филарет. – Изд-е 3-е. – СПб : И. Л. Тузов, 1882. – Ч. 1. – 227 с. ; Ч. 2. – 326 с., IX с. **Строг/565**
7. Хрисанф (архим.). Религии древнего мира в их отношении к христианству : ист. исслед. / Архимандрит Хрисанф. – СПб., 1873. – Т. 1 : Религии Востока. – 639 с. **7/46**
8. Хрисанф (архим.). Религии древнего мира в их отношении к христианству : ист. исслед. / Архимандрит Хрисанф. – СПб., 1875. – Т. 2 : Религии Египта, семитических народов, Греции и Рима. – 625 с. **7/46**

ВОЙТКОВСЬКИЙ ВАСИЛЬ МИРОНОВИЧ

Войтковський
Василь Миронович
(1823-1904)

ВОЙТКОВСЬКИЙ ВАСИЛЬ МИРОНОВИЧ

ЧИТАВ КУРСИ:

- *Вступ до богослов'я з апологією загальних істин віри*
- *Християнське православне вчення про Бога взагалі і зокрема про Творця миру, Промислителя та Рятівника людства*
- *Про Бога як про Святителя людства*
- *Про благодать Божу, як сим освячення. Про святу церкву, як знаряддя і середовище посвячення. Про святі таїнства, як засоби посвячення.*
- *Про християнську моральну життєдіяльність, як плід посвячення.*
- *Про Бога, як Суддю і Мздовоздателя*
- *Мздовоздання праведникам*
- *Мздовоздання грішникам*
- *Про релігію загалом і зокрема релігію християнську*
- *Про Бога загалом і зокрема, про Бога Триєдиного, як про Творця мира і Промислителя.*
- *Про Бога як Рятівника людства.*
- *Про додаток вчення про Бога щодо життя і діяльності людини, або про християнську мораль*
- *Про святі Таїнства.*
- *Про Бога Мздовоздателя і джерело блаженства в майбутньому вічному житті*
- *Про Бога як Освятителя людства і про засоби освячення.*
- *Позитивне вчення Богослов'я поєднуються з свідченням і спростуванням ухилень від істинного вчення*
- *Про джерела для вивчення релігії, одкровенні природному і надприродному.*
- *Про майбутнє вічне життя.*

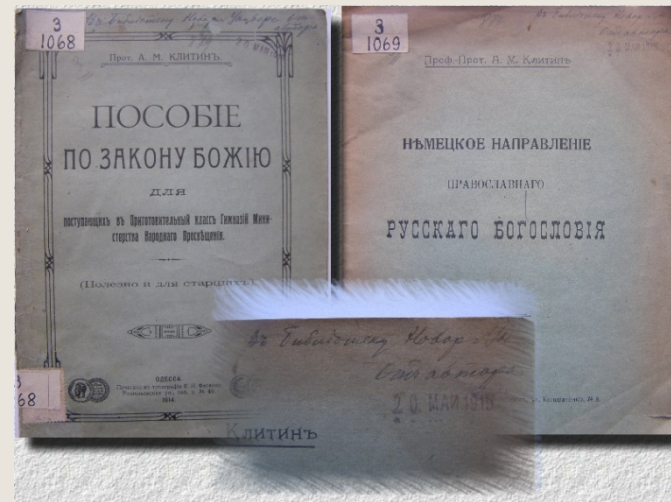
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСІВ

1. Лопухин А. П. История Христианской церкви в XIX веке : С иллюстрациями, представляющими портреты знаменитейших деятелей и изображения важнейших событий XIX в. : в 2 т. / Александр Павлович Лопухин. – Петроград : тип. А. П. Лопухина, 1901. – Т. 2 : Православный Восток. – VI, XIV, IV, 758 с. – (Общедоступная богословская библиотека ; вып. 7). **4/767**
2. Лютардт Х. Э. Апология христианства : публичные чтения / Х. Э. Лютардт ; пер. с нем. А. П. Лопухина. – СПб : Изд-е И. Л. Тузов, 1892. – 988 с. – С прил. чтений о «Современном Западе в религиозно-нравственном отношении» **3/686**
3. Макарий (Михаил Петрович Булгаков, 1816-1882 ; архиепископ Литовский и Виленский). История Русской церкви: [в 12 т.] / Макарий. – СПб : тип. Ю. А. Бокрама, 1870. – Т. 6, кн. 1 : В период разделения её на две митрополии. – 392 с. **5/10**
4. Макарий Д. Б. (Михаил Петрович Булгаков, 1816-1882 ; епископ Винницкий). Православно-догматическое богословие / Д. Б. Макарий. – Нов. изд. – СПб. : тип. Королева и Ком., 1856. – Т.1. – 267, II с. **3/189-6**
5. Письма Высокопреосвященнейшего Филарета, митрополита Киевского и Галицкого к Кириллу, архиепископу Подольскому / [авт. вступ. слова] Е. Малов. – Казань : тип. Имп. ун-та, 1876. – 76 с. – (Материалы для истории русской церкви). – Прил. к «Православному Собеседнику». **5/125**
6. Сильвестр (Стефан Васильевич Малеванский, 1828-1908 ; архимандрит). Опыт православного догматического богословия : с историческим изложением догматов / Сильвестр (архим.). – 2-е изд. – К. : тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1884. – Т. 1. – 317 с. **3/385-а**
7. Сильвестр (Стефан Васильевич Малеванский, 1828-1908 ; епископ). Опыт православного догматического богословия : с историческим изложением догматов / Сильвестр (еп.). – К. : тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1889. – Т. 4. – 534 с. **3/385-а**
8. Сильвестр (Стефан Васильевич Малеванский, 1828-1908 ; архимандрит). Учение о церкви в первые три века христианства : исторический очерк / Сильвестр (архим.). – К. : тип. Киево-Печерской Лавры, 1872. – 360, II с. **4/157**
9. Фаворов Н. Очерки догматического православно-христианского учения : записки / Н. Фаворов. – Изд. 4-е. – К. : тип. В. Давиденко, 1877. – II, 223, IV с. **3/434**
10. Фаворов Н. Очерки нравственного православно-христианского учения / Н. Фаворов. – Изд. 5-е, исправл. – К. : в унив. тип. (И. И. Завадзкого), 1884. – 189, IV с. **3/483**

КЛІТІН ОЛЕКСАНДР МИХАЙЛОВИЧ

Клітін
Олександр Михайлович
(1900-1918)

Клитин А. М. История религии : (опыт историко-богословского исследования) / А. М. Клитин. – Одесса : тип. «Русской Речи», 1910. – 544, VI с. **4/945**

КЛІТІН ОЛЕКСАНДР МИХАЙЛОВИЧ

ЧИТАВ КУРСИ:

- *Задачі Богословської науки та її метод, і порядок викладення питань науки. Джерела християнської віри і правила користування ними*
- *Вступ до богослов'я (огляд джерел православно-християнської віри. Їх справжність і достовірність. Вчення про їх богодуховність)*
- *Історія релігій*
- *Богослов'я (богослов'я як наука, поняття про релігію, її суть і походження, історичний розвиток релігії)*
- *Про богослов'я взагалі та в науковому викладі богословських істин. Короткий огляд сучасної богословської літератури (монографії і журнали)*
- *Філософія релігії і історія релігійних вірувань народів як історія божественного домобудівництва нашого Порядку*
- *Християнство і його історичне походження. Боголюдина в історії. Догматичне і моральне вчення християнства*

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСІВ

1. Глаголев С. Очерки по истории религий / С. Глаголев. – Б. м. : Свято-Троицкая Сергеевская лавра, 1902. – Ч. 1 : Религии древнейших культурных народов. – 278 с. **4/1545**
2. Елеонский Н. Краткие записки по основному богословию : для студентов Московского университета в пособие при подготовке к экзаменам / сост. Николай Елеонский. – Изд. 2-е, доп. – М. : Унив. тип., 1900. – Вып. 1. – 226 с. **3/1070**
3. Иоанн (Соколов Владимир Сергеевич (1818-1869); епископ Смоленский). Беседы, поучения и речи, сказанные Смоленской пастве / Иоанн (епископ Смоленский). – Смоленск : тип. Губерн. Правления, 1871. – 228, [2] с. **8/476**
4. Макарий (Михаил Петрович Булгаков, 1816-1882 ; епископ Винницкий). История Русской церкви : [в 12 т.] / Макарий. – СПб : тип. Имп. Акад. наук, 1857. – Т. 2. – 372 с. **5/10**
5. Мензис А. История религии : очерк первобытных верований и характер великих религиозных систем / А. Мензис ; пер. с англ. М. Чепинской. – 3-е изд. – СПб. : Ф. Павленков, 1905. – IV, 336 с. **4/1663,1728**
6. Паульсен Ф. Введение в философию : пер. с нем. / Фридрих Паульсен ; под ред. В. П. Преображенского ; Москов. психол. о-во. – М. : тип.-литогр. И. Н. Кушнерев, 1899. – 448 с. **12/3317**
7. Смирнов А. В. Курс истории религии / А. В. Смирнов. – Казань : типо-литогр. Импер. универ., 1908. – 468, XIX с. **4/914**
8. Фаворов Н. Чтения о догматических истинах православно-христианской веры / Н. Фаворов. – К. : унив. тип. (І. І. Завадзкаго), 1882. – 146 с. **3/484**
9. Функ Ф. К. История христианской церкви от времен апостольских до наших дней / Ф. К. Функ, пер. со значительными измен., доп. и предисл. Л. В. Гидулянова. – М. : тип. т-ва И. Д. Сытина, 1911. – VII, 616 с. **4/951**
10. Челпанов Г. Мозг и душа : критика материализма и очерк современных учений о душе : публичные лекции, читанные в Киеве в 1898-1899 году / Г. Челпанов. – 2-е изд. – СПб. : тип. И. Н. Скороходова, 1903. – 566 с. – (Изд. ред. журн. «Мир Божий»). **14/840**

- ❖ *Загальноуніверситетський устав 1863 р. зобов'язував університети мати ще дві кафедри - «Церковної історії» та «Церковного законодавства».*
- ❖ *Кафедра «Церковної історії» входила до складу історико-філологічного факультету.*
- ❖ *Кафедра «Церковного законодавства» входила до складу юридичного факультету.*
- ❖ *В Новоросійському університеті діяльність кафедр розпочалась з 1870 року.*

КАФЕДРА ЦЕРКОВНОЇ ІСТОРІЇ

❖ На кафедру «Церковної історії» послідовно обирались: Василь Миронович Войтковський, М. Ф. Красносельцев, Олександр Павлович Доброклонський.

Войтковський
Василь Миронович
(1823-1904)
Завідувач 1870-1888

Красносельцев
Микола Хомич
(1845-1898)
Завідувач 1889-1898

Доброклонський
Олександр Павлович
(1856-1937)
Завідувач 1899-1919

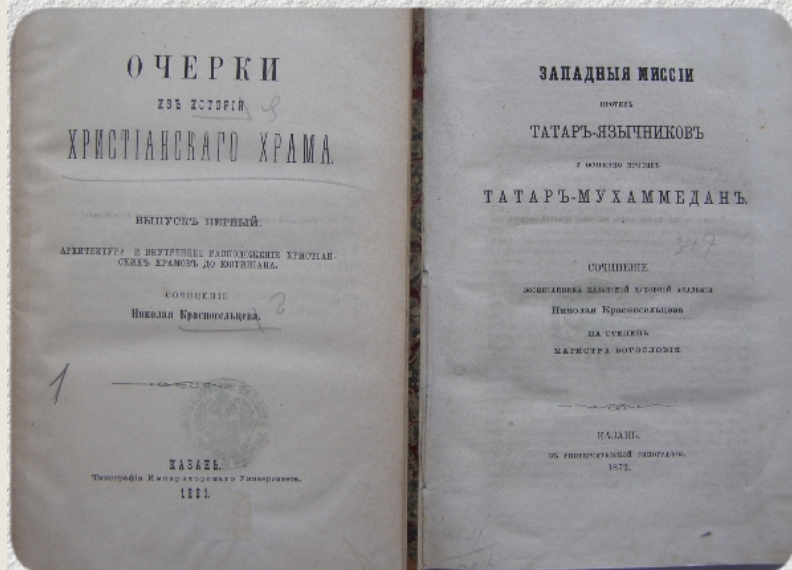
КРАСНОСЕЛЬЦЕВ МИКОЛА ХОМИЧ

Красносельцев
Микола Хомич
(1845-1898)

Красносельцев Н. Ф. Западные миссии против татар-язычников и особенно против татар-мухаммедан : сочинение на степень магистра богословия / Н. Ф. Красносельцев. – Казань : Унив. тип., 1872. – 242, [1] с. **4/296**

Красносельцев Н. Ф. Очерки из истории христианского храма / Н. Красносельцев. – Казань : тип. Имп. Ун-та, 1881. – Вып. 1 : Архитектура и внутреннее расположение христианских храмов до Юстиниана. – 344, II с. **4/457**

КРАСНОСЕЛЬЦЕВ МИКОЛА ХИМИЧ ЧИТАВ КУРСИ:

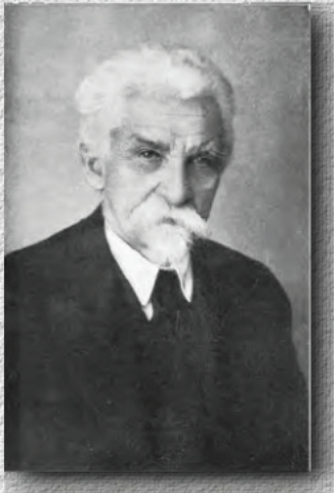
- *Історія християнської церкви (загальний курс)*
- *Огляд і критика джерел древньої церковної історії (спец. курс)*
- *Огляд єресі і розколів в російській церкві (спец. курс)*

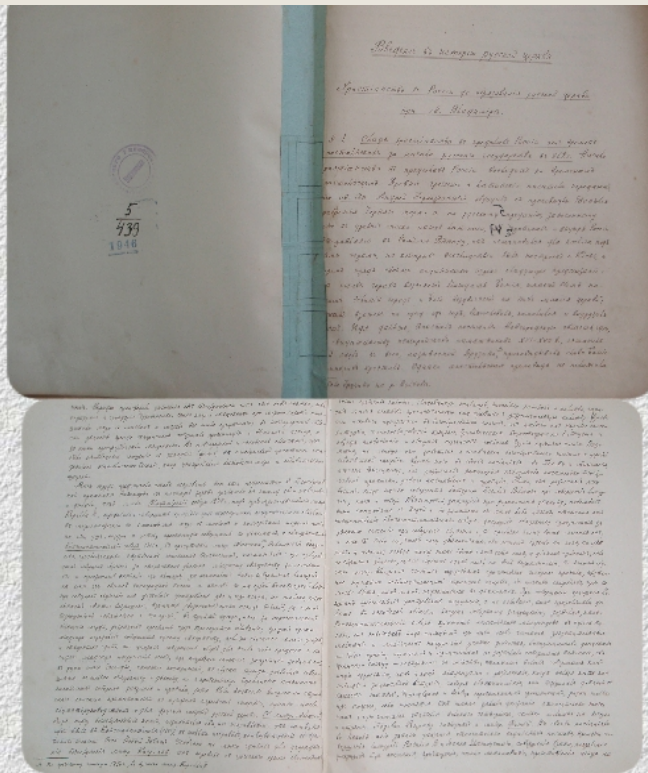
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСІВ

1. Евагрий Схоластик. Церковная история / Евагрий Схоластик. – СПб. : тип. Трусова, 1853. – 636, XXXIV с. **4/1137**
2. Робертсон Дж. С. История христианской церкви от апостольского века до наших дней : в 2- т. / Джеймс С. Робертсон ; пер с англ. А. П. Лопухин. – СПб : Изд-е И. Л. Тузов, 1890. – Т. 1 : От апостольского века до разделения церквей. – 1084 с. **4/643**
3. Сильвестр (Стефан Васильевич Малеванский, 1828-1908 ; архимандрит). Опыт православного догматического богословия : С историческим изложением догматов / Сильвестр (архим.). – К. : тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1885. – Т. 3. – VI, 508 с. **3/385**
4. Смирнов Е. История христианской церкви (1-1054 г.) / Евграф Смирнов. – Изд. 2-е., исп. и доп. – Рязань : тип. В. П. Звукова, 1873. – 224 с. **4/317**
5. Guettée W. Histoire de l'Église depuis la naissance de R-S Jésus-Christ jusqu'à nos jours : [7 t.] / comp. sur les doc. originaux et authentiques par Wladimir Guettée. – Paris : Administration de l'histoire de l'église, [1870-1892] – Т. 1. – 544 p. **4/628**
6. Гетте В. История христианской церкви от Рождества Христова до наших дней : [в 7 т.] / сост. на основе оригинальных документов Владимиром Гетте. – Париж, [1870-1892].

ДОБРОКЛОНСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР ПАВЛОВИЧ

Доброклонський
Олександр Павлович
(1856-1937)

Доброклонский А. П. Учебный курс истории русской церкви. – Вып.1 : Для 5 класса духовных семинарий / А. Доброклонский. – [Б. м., 1895]. – 251 с. – Литогр. **5/439**

Доброклонский А. Руководство по Истории Русской Церкви / А. Доброклонский. – Изд. 2-е. – Рязань : тип. наследников З. П. Позняковой, 1889. – Вып. 1-2 : Периоды : Домонгольский 988-1237 и Северно-Русской митрополии 1237-1588. – 379, [1], XLI, IV с. **5/429**

ДОБРОКЛОНСЬКИЙ ОЛЕКСАНДР ПАВЛОВИЧ ЧИТАВ КУРСИ:

- *Історія християнської церкви*
- *Історія російської церкви*
- *Законодавство і управління в російській церкві*
- *Читання пам'ятників в російському церковному праві*

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСІВ

1. Аллар П. Христианство и Римская Империя от Нерона до Феодосия / Поль Аллар. – СПб. : Синодальная тип., 1898. – 295 с. **4/2002**
2. Болотов В. В. Лекции по истории древней церкви : [в 2-х т.] / В. В. Болотов ; посмерт. изд. под ред. А. Бриллиантова. – СПб. : тип. М. Меркушева, 1907 – Т. 1 : Введение в церковную историю. – 234 с. ; 1910. – Т. 2 : История церкви в период до Константина В. – 474 с. **4/896**
3. Гассе Ф. Р. Церковная история / Гассе Фридрих Рудольф ; пер. с нем., под ред. Н. Соколова. - Казань : в унив. тип., 1869. – Т. 1. – XIII, 250 с. **4/996**
4. Голубинский Е. История русской церкви. Т. 1 : Период первый, Киевский или Домонгольский : [в 2-х половинах] / Е. Голубинский. – М. : тип. Э. Лисснер и Ю. Роман, 1880. – Первая половина. – 792 с. ; 1881. – Вторая половина. – 791, XIV с. **5/131**
5. Знаменский П. Учебное руководство по истории Русской церкви / сост. Петр Знаменский. – СПб. : Синодальная тип., 1896. – 484, VII с. **5/421**
6. Ильинский Н. Синтагма Матвея Властаря / Николай Ильинский ; Москов. о-во любителей духовного просвещения. – М. : тип. А. И. Снегиревой, 1892. – 239 с. **201/263**
7. Лебедев А. П. История Вселенских Соборов. Ч. 2 : Вселенские Соборы VI, VII и VIII веков / А. П. Лебедев. – Изд. 3-е. – СПб. : изд. И. Л. Тузова, 1904. – 343, III с. – (Собрание церковно-исторических сочинений А. П. Лебедева ; т. 4). – С прил. к «Истории Вселенских соборов». **4/407a**
8. Лебедев А. История Святых Вселенских Соборов / Алексей Лебедев. – Вып. 2 : Вселенские соборы : Четвертый, Пятый, Шестой и Седьмой. – М. : универ. тип. (Каткова), 1876. – 332 с. – (Изд. ред. «Душеполезного Чтения»). **4/568**

9. Лебедев А. П. Эпоха гонений на христиан и утверждение христианства в греко-римском мире при Константине Великом / А. П. Лебедев. – Изд. 2-е. – М. : печатня А. И. Снегиревой, 1897. – 362 с. – (Собрание церковно-исторических сочинений проф. А. Лебедева ; т. 2). 4/1119
10. Лопухин А. П. История Христианской церкви в XIX веке : С иллюстрациями, представляющими портреты знаменитейших деятелей и изображения важнейших событий XIX в. : в 2 т. / Александр Павлович Лопухин. – Петроград, 1900. – Т. 1 : Инословный христианский Запад. – III, VI, II, 588 с. – (Общедоступная богословская библиотека ; вып. 6). – (Прил. к журн. «Странник»). 4/767
11. Макарий (Михаил Петрович Булгаков, 1816-1882 ; митрополит Московский). История русской церкви / Макарий. – Изд. 3-е (печ. со 2-го изд.). – СПб. : тип. Р. Голике, 1889. – Т. 1. – II, 277, V с. 5/10-в
12. Макарий (Михаил Петрович Булгаков, 1816-1882 ; архиепископ Харьковский). История Русской церкви: [в 12 т.] / Макарий. – СПб : тип. Ю. А. Бокрама, 1866. – Т. 4, кн. 1 : В период монгольский. – 395 с. 5/10
13. Сборник памятников по истории церковного права, преимущественно русского, кончая временем Петра Великого / сост. В. Н. Бенешевич. – Петроград, 1914. – Вып. 1. – 16 с. 200/360
14. Терновский Ф. Три первые века христианства : восемнадцать чтений, составленных преимущественно по Гизелеру и Гагенбаху, с выдержками из первоисточников и с библиогр. примеч. / Филипп Терновский, Сергей Терновский. – К. : Унив. тип., 1878. – 263 с. 4/383
15. Schmidt P. V. Handbuch der Kirchengeschichte für höhere Unterrichtsanstalten sowie die gebildete evangelische Gemeinde in übersichtlicher, anschaulicher, leicht faßlicher Darstellung / von Paul Victor Schmidt. – Leipzig : Berger, 1893. – 325 p. 4/1156
16. Ράλλη Γ. Α. Σύνταγμα τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων τῶν τε ἀγίων καὶ πανευφύμων ἀποστόλων, καὶ τῶν ἱερῶν οἰκουμενικῶν καὶ τοπικῶν συνόδων, καὶ τῶν κατὰ μέρος ἀγίων πατέρων : [6 τ.] / Γ. Α. Ράλλη, Μ. Ποτλή. – Αθήνησιν : τυπ. Γ. Χαρτοφύλακος, [1852-1859]. – Τ. 1. – 1852. – 403 σ. ; Τ. 3. – 1853. – 655 σ. 200/21
17. Ралли Г. Синтаγμα Божественных и святых канонов... / Г. Ралли, М. Потли. – Афины, [1852-1859]. – Т. 1. – 1852. – 403 с. ; Т. 3. – 1853. – 655 с.
18. Rinn H. Kirchengeschichtliches Lesebuch : für den Unterricht an höheren Lehranstalten und zum Selbststudium / Heinrich Rinn, Johannes Jüngst. – Tübingen ; Leipzig : J. E. B. Mohr, 1904. – 310 p. 4/841
19. Ринн Г. Книга по истории церкви : для преподавания в средних школах и для частного исследования / Г. Ринн, Ж. Юнгст. – Тюбинген ; Лейпциг, 1904. – 310 с.

КАФЕДРА ЦЕРКОВНОГО ПРАВА

- ❖ На кафедрі «Церковного законодавства» послідовно обирались Олексій Степанович Павлов, Олександр Іванович Алмазов.
- ❖ З 1912 р. курс церковного права читав - Олександр Сергійович Мулюкін.

Павлов
Олексій Степанович
(1832-1898)
Завідувач 1870-1875

Кудрявцев
Олександр Миколайович
читав курс церковного
законодавства в період
1875 -1886

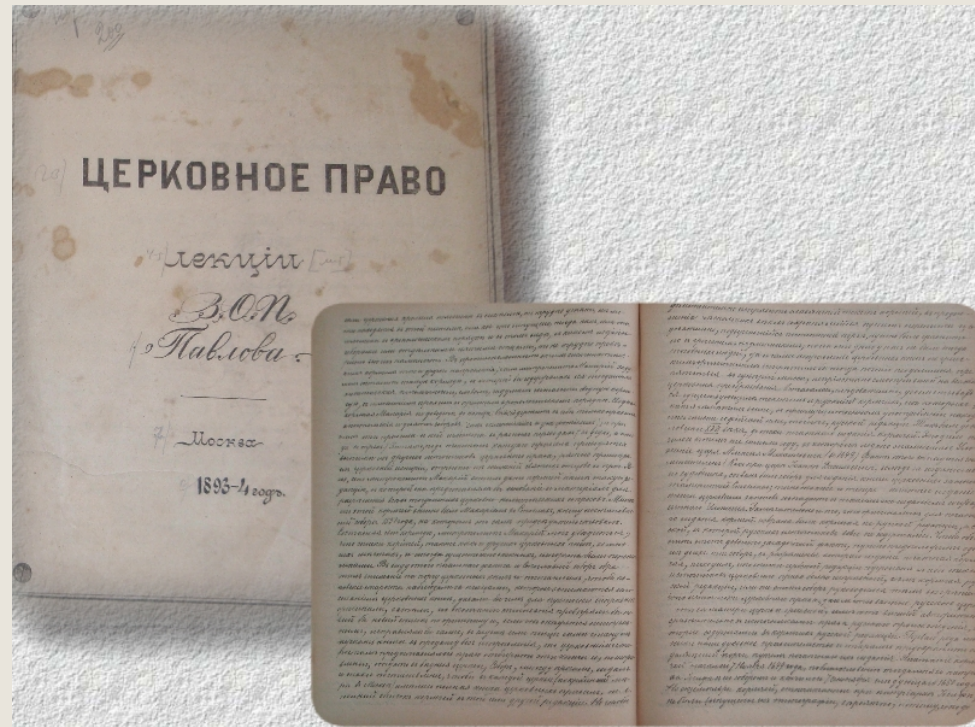
Алмазов
Олександр Іванович
(1859-1920)
Завідувач 1887-1912

ПАВЛОВ ОЛЕКСІЙ СТЕПАНОВИЧ

Павлов
Олексій Степанович
(1832-1898)

Павлов А. С. Церковное право : лекции / А. С. Павлов. – М., 1893-1894. – 367 с. – Литогр. 200/335

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСІВ

1. Бердников И. С. Краткий курс церковного права православной церкви / сост. И. С. Бердников. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – Казань : тип.-литогр. Имп. Ун-та, 1903. – 300 с. – (Прилож. к Учен. Зап. Каз. Унив. за 1903 г. октябрь). **200/53в**
2. Бердников И. Ответ проф. Павлову на его «Продолжающиеся недоумения по вопросу о восприемничестве» / И. Бердников. – Казань : тип. Имп. Ун-та, 1893. – 75 с. **200/81**
3. Соколов Н. К. Конспект церковного права : лекции читанные в 1867/1868 гг. / Н. К. Соколов. – М. : литогр. Е. Астахова, [1868?]. – 100 с. – Литогр. **200/121**
4. Суворов Н. Курс церковного права / Н. Суворов. – Ярославль : типо-литогр. Г. Фальк, 1889. – Т. 1. – 515, [1], III с. **201/252**

АЛМАЗОВ ОЛЕКСАНДР ІВАНОВИЧ

Алмазов
Олександр Іванович
(1859-1920)

Алмазов А. И. Святые-покровители сельскохозяйственных занятий : (из истории относящихся к ним греческих последований) / Алмазов А. И. – Одесса : Эконом. тип., 1904. – 82 с. – С прил. на греч. яз. **6/188**

Алмазов А. И. История чинопоследований крещения и миропомазания / Александр Алмазов. – Казань : тип. Имп. Ун-та, 1884. – 686, 67, IX с. **3/474**

АЛМАЗОВ ОЛЕКСАНДР ІВАНОВИЧ

ЧИТАВ КУРСИ:

- *Вступ до церковного права (історичний огляд джерел, облаштування церкви, церковно-православна влада, церковно-майнове право, позиція церкви в державі)*
- *Інословні і нехристиянські сповідання в Росії*
- *Церковне право*
- *Читання найважливіших джерел церковного права*
- *Праці і збірники по церковному праву на сході після X в.*
- *Праці і збірники по церковному праву на сході з XII в.*

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО КУРСІВ

1. Кормчаа : напечатана съ Ъригинала патріарха Іосифа. – М. : тип. П. П. Рабѣшинскаго, 1912. – Первая половина. – 1481 с. **21-в/480**
2. Лакшарева И. Право церковное в его основах, видах и источниках : чтения / И. Лакшарева. – К. тип. Г. Т. Корчак-Новицкого, 1886. – 224 с. **200/52**
3. Мордвинов В. Н. Сборник законов, распоряжений и разъяснений о браке и разводе / В. Н. Мордвинов. – Изд. Юрид. книж. магазина Н. К. Мартынова. – СПб. : тип. М. Меркушева, 1895. – 227, [1] с. **200/93**
4. О кормчей книге : введение к сочинению Барона Г. А. Розенкампа. – СПб : тип. Карла Крайя, 1827. – 13 с. **200/6**
5. Устав духовных консисторий. – СПб, 1883. – 200 с. **200/363**
6. Фаворов Н. О христианской нравственности : из чтений по Закону Божию слушательницам высших женских курсов в Киеве / Н. Фаворов. – К. : тип. Г. Т. Корчак-Новицкий, 1879. – 139 с. – (Из «Трудов Киевской духовной Академии» за 1879 г.). **3/358**

- ❖ *Зазначена професура була затребувана в університеті та в одеському суспільстві в цілому.*
- ❖ *Викладання здійснювалось за планами та програмами узгодженими Святійшим Синодом спеціально для вищих закладів Міністерства Народного Просвітництва.*
- ❖ *Вся література проходила духовну цензуру. Кількість годин на ті чи інші предмети виділялись по різному.*

❖ *Наукова бібліотека Одеського національного університету імені І. І. Мечникова зберігає величезний блок літератури на релігійну тематику. В основному це книжки, що виступали у якості підручників та навчальних посібників при вивченні богословських дисциплін.*

ЗАГАЛЬНА ЛІТЕРАТУРА, ЩО БУЛА РЕКОМЕНДОВАНА УЧБОВОЮ ПРОГРАМОЮ ДЛЯ ВСІХ ДИСЦИПЛІН БОГОСЛОВСЬКОГО СПРЯМУВАННЯ

1. Андреев Д. Сборник правил о средствах содержания духовенства и о разделе их между членами причтов / Д. Андреев. – Неофиц. изд. – СПб. : И. Л. Тузов, 1906. – 91, [1] с. **200/255**
2. Голубинский Е. История русской церкви. Т. 1 : Период первый, Киевский или Домонгольский : [в 2-х половинах] / Е. Голубинский. – М. : тип. Э. Лиснер и Ю. Роман, 1880. – Первая половина. – 792 с. **5/131**
3. Каталог обстоятельный Российским рукописным книгам Священного писания, поучительным, служебным и до церковной Истории касающимся / сделанный стат. сов. Соколовым. – [Б. м.], 1818. – 34, XVI с. **10/130**
4. Лебедев А. П. История разделения церквей в IX, X и XI вв. / А. П. Лебедев. – М. : Печатня А. И. Снегиревой, 1900. – 415 с. – (Собрание церковно-исторических сочинений проф. А. Лебедева ; т. 5). **4/1143-а**
5. Лебедев А. П. Церковная историография в главных её представителях с IV-го века по XX / А. П. Лебедев. – М. : печатня А. И. Снегиревой, 1898. – 579 с. – (Собрание церковно-исторических сочинений проф. А. Лебедева ; т. 1) **4/1119**
6. Макарий (митрополит Московский и Коломенский). История Русской Церкви / Макарий (митрополит Московский и Коломенский). – СПб. : типо-литография Р. Голике, 1883. – Т. 12, кн. 3 : Патриаршество в России. – 792 с. **5/10** (книга находится на выставке под Кормчей книгой)
7. Макарий (Михаил Петрович Булгаков, 1816-1882 ; архиепископ Литовский и Виленский). История Русской Церкви : [в 12-ти т.] / Макарий. – СПб. : тип. Ю. А. Бокрама, 1874. – Т. 7, кн. 2 : В период разделения её на две митрополии. – 528 с. **5/10**

8. Макарий (Михаил Петрович Булгаков, 1816-1882 ; архиепископ Литовский и Виленский). История Русской Церкви : [в 12-ти т.] / Макарий. – СПб. : тип. Ю. А. Бокрама, 1877. – Т. 8, кн. 3 : В период разделения её на две митрополии. – 414 с. ; 1879. – Т. 9 : Период разделения русской церкви на две митрополии, кн. 4 : История Западнорусской и Литовской митрополии. – 689 с. – Перепл. в одну кн. **5/10**
9. Макарий (Михаил Петрович Булгаков, 1816-1882 ; епископ Винницкий). История Русской церкви : [в 12 т.] / Макарий. – СПб : тип. Имп. Акад. наук, 1857. – Т. 1. – 296 с. **5/10**
10. Макарий (Михаил Петрович Булгаков, 1816-1882 ; епископ Винницкий). История Русской церкви : [в 12 т.] / Макарий. – СПб : тип. Имп. Акад. наук, 1857. – Т. 3. – 344 с. **5/10**
11. Макарий (Михаил Петрович Булгаков, 1816-1882 ; митрополит Московский). История русской церкви / Макарий. – Изд. 3-е (печ. со 2-го изд.). – СПб. : тип. Р. Голике, 1889. – Т. 2. – 365, VI с. **5/10-В**
12. Макарий (Михаил Петрович Булгаков, 1816-1882 ; митрополит Московский). История русской церкви / Макарий. – Изд. 3-е (печ. со 2-го изд.). – СПб. : тип. Р. Голике, 1888. – Т. 3. – 322, V с. **5/10-В**
13. Макарий (Михаил Петрович Булгаков, 1816-1882 ; митрополит Московский и Коломенский). История Русской Церкви : [в 12-ти т.] / Макарий. – СПб. : тип. Р. Голике, 1881. – Т. 10 : Период самостоятельности Русской Церкви, кн. 1 : Патриаршество в России. – 500 с. **5/10**
14. Макарий (Михаил Петрович Булгаков, 1816-1882 ; митрополит Московский и Коломенский). История Русской Церкви : [в 12-ти т.] / Макарий. – СПб. : тип. Добродеева, 1882. – Т. 11, кн. 2 : Патриаршество в России. – 628 с. **5/10**
15. Макарий Д. Б. (Михаил Петрович Булгаков, 1816-1882 ; епископ Винницкий). Православно-догматическое богословие / Макарий. – СПб. : тип. Е. Фишера, 1851. – Т. 3. – 323, IV с. **3/189-а**
16. Макарий Д. Б. (Михаил Петрович Булгаков, 1816-1882 ; епископ Винницкий). Православно-догматическое богословие / Макарий. – СПб. : тип. Трусова, 1852. – Т. 4. – 306, IV с. **3/189-а**
17. Макарий Д. Б. (Михаил Петрович Булгаков, 1816-1882 ; епископ Винницкий). Православно-догматическое богословие / Макарий. – СПб. : тип. Трусова, 1853. – Т. 5. – 268, III с. **3/189-а**

18. Мартенсен Г. Христианское учение о нравственности : в 2-х т. / Г. Мартенсен ; пер. с англ. А. П. Лопухина. – СПб : Изд-е И. Л. Тузова, 1890. – Т. 1 : Общий или основоположительный. – 488 с. **3/696**
19. Ольшевский Н. Святейший правительствующий синод при Петре Великом, его организация и деятельность : сочинение на тему, предложенную Юридическим факультетом Императорского университета св. Владимира для соискания наград медалями в 1892 году / Н. Ольшевский. – К. : тип. Имп. ун-та св. Владимира, 1894. – 115 с. **200/87**
20. Полное собрание резолюций Филарета, митрополита Московского / под ред. В. С. Маркова. – М. : Унив. тип., 1903. – Вып. 1, т. 2. – 240 с. – Прил. к журналу «Душеполезное Чтение». **200/229**.
21. Правила благочинным и опекунам Херсонской епархии, согласно гражданским законам : с выпискою нужнейших статей о духовных завещаниях. – Одесса : Город. тип., 1857. – 39 с. **200 /74**
22. Прокошев П. Канонические труды Иоанна, епископа Смоленского / Павел Прокошев. – Казань : типо-литогр. Имп. Ун-та, 1895. – 388, [1] с. **200/104**
23. Робертсон Дж. С. История христианской церкви от апостольского века до наших дней : в 2- т. / Джеймс С. Робертсон, И. И. Герцог ; пер с англ. А. П. Лопухин. – СПб : Изд-е И. Л. Тузов, 1891. – Т. 2 : От разделения церквей до наших дней. – 1290 с. **4/643**
24. Сильвестр (Стефан Васильевич Малеванский, 1828-1908 ; архимандрит). Опыт православного догматического богословия : с историческим изложением догматов / Сильвестр (архим.). – К. : тип. Г. Т. Корчак-Новицкаго, 1885. – Т. 3. – 508 с. **3/385-a**
25. Сильвестр (Стефан Васильевич Малеванский, 1828-1908 ; епископ). Опыт православного догматического богословия : с историческим изложением догматов / Сильвестр (еп.). – 2-е изд. – К. : тип. Г. Т. Корчак-Новицкаго, 1885. – Т. 2. – 643 с. **3/385-a**
26. Указ Его Императорского Величества Самодержавца Всероссийского, из Святейшего Правительствующего Синода. – [Б.м., 1823?]. – 21 с. **200/73**
27. Филипповский А. В. Опыт практического руководства при производстве следствий по преступлениям и проступкам, подсудным епархиальному суду / А. В. Филипповский. – Изд. 2-е. – Владимир : лито-тип. П. Ф. Новгородского, 1887. – 53, [2] с. **200/62**

З приходом радянської влади викладання богословських предметів заборонялось. Діяльність кафедр було призупинено.

Більш детально можна ознайомитися в статті:

Бахчиванжи Г. П. Представники духовної освіти в структурі Новоросійського університету / Ганна Павлівна Бахчиванжи // Вісник ОНУ. Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. – 2014. – Т. 19, вип. 2. – С. 51-67.

Електронна версія: <http://vislib.onu.edu.ua/article/view/39753>